

Araştırma

SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ, BAZI SORUNLARI VE STRESLE BAŞETME TARZLARI

Sociodemographic Characteristics, Some Problems and the Styles of Coping of Social Work Students

Sunay İL*

Veli DUYAN**

Tarık TUNCAY***

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, (iletişim için: suil@hacettepe.edu.tr)

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

*** Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sosyal hizmet lisans öğrencilerinin stresle başetme tarzlarının, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleriyle ve ifade ettikleri bazı sorunlarla kar-

şılaştırmalı olarak belirlenmesidir. Çalışmaya 363 öğrenci katılmıştır. Kadın ve erkek öğrenciler birbirine yakın oranda temsil edilmiştir. Araştırmanın temel bulguları şöyle sıralanmaktadır: Öğrencilerin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde olduğu düşünülmüştür; büyük çoğunluğu stresli durumlar karşısında en çok sorun odaklı ve olumlu başetme tarzları kullanmaktadırlar. Yaşın ve öğrenim görülen yılın artışıyla duyu odaklı ya da olumsuz başetme tarzlarının kullanımının daha çok azaldığı görülmüştür. Öğrencilerin sorunlarının başında ekonomik sorunlar yer almıştır. Araştırmanın sonuçları, sosyal hizmet eğitiminin öğrencinin başetme yeteneğini artırdığına ilişkin varsayımı güçlendirmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Başetme, üniversite öğrencileri, sosyal hizmet öğrencileri, sosyal hizmet eğitimi*

ABSTRACT

The purpose of this research is to delineate the styles of coping of social work undergraduate students comparatively with regards to their sociodemographic characteristics and some problems they have encountered. A total of 363 students participated in the study. Female and male students were represented almost equally. The essential findings of the research are as follows: It was thought that the students have middle and low socio-economic levels; a great number of them used problem-focused and positive coping styles in stressful situations. The use of emotion-focused or negative coping styles decreased more, depending on increased age and education level. Financial problems were the most important problems of students. The results of the research strengthened the assumption that social work education improves the student's ability to cope.

Key Words: *Coping, university students, social work students, social work education*

GİRİŞ

Üniversite eğitimi, ergenlik sonrası gençlik ve genç yetişkinlik dönemleri arasındaki zaman dilimini kapsar. Bu dönemde bireyi, gelişimsel görevlere ilaveten, ailesinden ayrılarak özerkleşme, yeni sorumluluklar üstlenme, hayatın toplumsal ve ekonomik bağlamına uyum sağlama, bir mesleğe hazırlanma, eş seçiminde bulunma gibi son derece önemli görevler beklemektedir. Bu yaşamsal görevlerin birey üzerinde stres yaratma potansiyeli yüksektir. Bu görevler "stres vericiler" olarak da tanımlanmaktadır. Bu durumda, kişinin bunlara fizyolojik ve psikolojik düzeyde verdiği tepkiler "stres" kavramı ile açıklanmaktadır. Şu halde stres, organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının zorlanması ve tehdit edilmesi ile ortaya çıkan bir durumdur. Tehdit ve zorlanmalar karşısında kalan kişi kendini korumaya yönelik bir tepki zincirini hareket geçirme özelliğine sahiptir, bu tehlikeden uzaklaşmaya çalışır, başedeceğine inandığı tehlike ile mücadele etmekte ve böylelikle yeni duruma uyum sağlamaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2002, s.23).

Gencin temel yaşamsal görevlerini psiko-sosyal yönden sağlıklı biçimde tamamlayabilmesinde önemli bir belirleyici etkili başetme yollarının kullanıyor olmasıdır. Genelde üniversite öğrencilerinin, özeldense sosyal hizmet öğrencilerinin ve uzmanlarının çeşitli nedenlerle, sıklıkla strese maruz kaldıkları bilinmektedir (Peker ve diğ., 2009; Abouserie, 1994; Bride, 2007; Işıkhani, 2007 vd.). Fakat onların stres yaratan durumlara nasıl yanıt verdikleri bilinmemekte, diğer ifadeyle, gençlerin stresle başetme tarzlarına ilişkin bilgi gereksinimi duyulmaktadır. Başetmeye ilişkin bilgi, hem gençlerin kendilerini güçlendirmelerinde

hem de onlara psiko-sosyal destek sunan profesyoneller tarafından kullanılmak için gereklidir.

Başetme

Başetmenin, "kişinin öz kaynaklarını aşan ya da güç durumunda bırakan belirli içsel ve/veya dışsal taleplere yanıt vermek için kullandığı, değişim gösterebilen bilişsel ve davranışsal çabalar (Lazarus ve Folkman 1984, s.141)" olduğu genel kabul gören bir tanımdır. Başetme araçları, stres yaratan durumlarla mücadele eden kişinin stresini azaltma çabasına katkı sağlar. Sosyodemografik, kişisel, sosyo-kültürel ve çevresel faktörlerin tümü, kişinin hangi koşullarda hangi başetme araçlarına başvurduğunun belirleyicisidir.

Başetme temelde iki grupta sınıflandırılır: Birincisi, sorun odaklı başetmedir. Sorun odaklı başetme, birey üzerinde stres yaratan durumun ortadan kaldırılması ya da etkilerinin hafifletilmesi için doğrudan eylem içeren stratejileri içerir. İkincisi, duygu odaklı başetmedir. Duygu odaklı başetmede bireyin kendisini baskılayan durumun anlamını ve yorumunu değiştirerek, psikolojik ve duygusal alanında oluşan tehdidi azaltması ya da ortadan kaldırması söz konusudur. Bu çerçevede başetme stratejileri aktif ve pasif olarak değerlendirilmektedir (Lazarus ve Folkman 1984; Carver ve Diğ. 1993, Carver ve Scheier, 1994). Aktif olanlar stresörün kendisinin değiştirilmesini ya da ortadan kaldırılmasını hedefleyen davranışsal ya da psikolojik yanıtları, pasif olanlar ise bireyi stresörlerden uzaklaştıran eylemleri içerir.

Gencin kullandığı başetme tarzının niteliği psiko-sosyal sağlığı açısından belirleyicidir. Zira gençlik döneminde uygun başetme tarzlarının yeterli

düzye de kullanımı, benliğin sağlıklı ge-
lişimine, davranış sorunlarının daha az
sıklıkta ortaya çıkmasına, benlik say-
gısının artışına, değişimin ve gelişimin
uyumlu bir şekilde gelişimine katkı ver-
mektedir (Steiner ve diğ., 2002).

YÖNTEM VE GEREÇLER

Araştırma tanımlayıcı ve ilişkilendirici türde kesitsel bir çalışmadır. Çalışma, Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin gönüllü katılımı ile yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından hazırlanan, sosyo-demografik soruların yanı sıra, eğitim durumları ve bu süreçte karşılaştıkları çeşitli sorunlarla ilgili tanımlayıcı bilgiler içeren bir soru kâğıdı ile bireylerin stres yaratan durumlar karşısında kullandığı başetme yollarını betimleyen ölçek kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Soru kâğıdıyla katılımcılardan yaş, cinsiyet, en uzun süre yaşadığı yer, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, aile tipi, kardeş sayısı, öğrenim görülen yıl, üniversiteye giriş sınavında bölümü tercih sırası, mezun olduğu lise tipi bilgilerinin yanı sıra eğitim sürecinde yaşadığı çeşitli sorunları tanımlayan bilgiler temin edilmiştir.

Başetme tarzları ölçeği (Şahin ve Durak, 1995), Folkman ve Lazarus'un (1980) başetme yolları ölçme aracından geliştirilmiştir. Ölçek, üniversite öğrencileri odaklıdır. Ölçeđin Türk toplumu için güvenilirliği, geçerliği ve faktör yapısı Şahin ve Durak (1995) tarafından çalışılmıştır. Sonuçlar ölçeğin Türk toplumu için uygun olduğunu göstermiştir.

Ölçek beş alt-ölçekten oluşmaktadır: Sosyal destek arayan (sorunun gerçek

nedenini anlayabilmek için başkalarına danışırım), özgüvenli (her şeye yeniden başlayacak gücü kendimde bulurum), iyimser (olaydan / olaylardan olumlu bir şey çıkarmaya çalışırım), boyun eğici (olanlar karşısında kaderim buymuş derim) ve çaresiz (kendimi kapana sıkışmış gibi hissederim) tarz. Sosyal destek arayan, kendine güvenli ve iyimser tarzlar sorun odaklı ve aktif başetmeyi gösterir. Boyun eğici ve çaresiz tarzlar ise duygu odaklı ve pasif başetmeyi gösterir. Stresle etkili olarak başedenlerin aktif, başedemeyenlerin ise pasif tarzda başetmeyi daha fazla kullandıkları belirlenmiştir.

Ölçekteki her bir maddeye katılma derecesi %0 (hiç uygun değil) ile %30 (biraz uygun), %70 (uygun), %100 (çok uygun) arasında değişmektedir. Her alt-ölçekten alınan yüksek puanların o başetme tarzının daha sık kullanıldığını işaret etmektedir. Katılımcılardan ölçekteki her bir ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, kendilerini en iyi tanımladığını düşündükleri dereceyi işaretlemeleri istenmiştir.

Anket uygulaması sınıflarda ve gözlem altında yapılmıştır. Uygulama öncesinde, katılımcı öğrencilere çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgilendirme yapılmış, gönüllü katılımın esas olduğu vurgulanmış, tanıtıcı bilgiler içeren (adı, soyadı, öğrenci numarası vb.) soruların anket formunda olmadığı belirtilmiş ve öğrencilerin bilgilendirilmiş onayı alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

İstatistiksel Analizler

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS 17.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılımcıları tanıtıcı bulgular, sosyo-demografik özellikler ve stresle başetme tarzları sayılar, yüzdelikler,

ortalama değerler ve standart sapma ile betimlenmiştir. Değişkenler arası ilişkilerin ve farkların karşılaştırılmasında t testi, varyans analizi ve ki-kare önemlilik testinden yararlanılmıştır. Ayrıca tüm değişkenler arası korelasyonlar (Pearson momentler çarpımı) incelenmiş, anlamlı görülen ilişkiler belirtilmiştir. Analizlerde anlamlılık düzeyi asgari $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencileri (N= 363) tanıtıcı bulguları şu şekilde ifade etmek olanaklıdır (Bkz. Tablo 1): Katılımcıların yaş ortalaması 21.97 (SS. 2.24) olup yaş aralığı 18-33'tür. 194 kadın (%53.4), 169 erkek (%46.6) birbirlerine göre dengeli bir oranda çalışmaya dâhil olmuştur. Zira sosyal hizmet bölümüne ilk girişte,

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri (N=363).

Değişkenler	Sayı (%)
Yaş Ortalaması (Standart Sapma); Aralık	21.97 (2.24); 18-33
Cinsiyet	
Kadın	194 (53.4)
Erkek	169 (46.6)
Aile Tipi	
Çekirdek aile	306 (84.3)
Geniş aile	57 (15.7)
Hayatını En Uzun Süre Geçirdiği Yer	
Köy/kasaba	45 (12.4)
İlçe	86 (23.7)
Şehir	232 (63.9)
Annenin Eğitim Düzeyi	
Okuryazar değil	42 (11.6)
Okuryazar	45 (12.4)
İlkokul	167 (46.0)
Ortaokul	37 (10.2)
Lise	45 (12.4)
Üniversite	27 (7.4)
Babanın Eğitim Düzeyi	
Okuryazar değil	7 (1.9)
Okuryazar	28 (7.7)
İlkokul	126 (34.7)
Ortaokul	60 (16.5)
Lise	68 (18.7)
Üniversite	74 (20.4)
Kardeş Sayısı Ortalaması (Standart Sapma); Aralık	3.21 (2.06); 1-15
Mezun Olduğu Lise Tipi	
Normal Lise	285 (78.5)
Meslek Lisesi	78 (21.5)
Öğrenim Görülen Yıl	
Birinci sınıf	136 (37.5)
İkinci sınıf	71 (19.6)
Üçüncü sınıf	52 (14.3)
Dördüncü sınıf	104 (28.7)
Bölümü Tercih Sırası Ortalaması (Standart Sapma); Aralık	5.96 (4.76); 1-18

her iki cinsten öğrencinin eşit oranda alındığı bir kontenjan sistemi uygulanmaktadır. Büyük çoğunluğu (%84.3) çekirdek aileye mensup olan katılımcıların yarısından çoğu şehirde (63.9), yarıya yakını ise kırdı ve ilçede (%36.1) hayatının en uzun süresini geçirmiştir. Kardeş sayısı ortalaması 3.21 (SS. 2.06)'dır. Anne ve babanın her ikisinin de eğitim düzeyi düşük olmakla birlikte babanın eğitim düzeyi anneye göre daha yüksektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu normal lise mezunu (%78.5) iken önemli bir oranı da meslek lisesi (%21.5) çıkmıştır.

Araştırmanın yapıldığı dönemde H.Ü. Sosyal Hizmet Bölümü lisans programına kayıtlı 441 öğrenci vardı. Derslere devam eden toplam 363 öğrenciye ulaşıldı (toplam sayının %82.3'ü). Bu sayının temsil edici olacağı düşünülmüştür. Katılımcıların %37.5'i birinci, %19.6'sı ikinci, %14.3'ü üçüncü ve %28.7'si dördüncü sınıftadır. Öğrencilerin üniversiteye giriş sınavında sosyal hizmet bölümünü tercih sırası ortalaması 5.96 (SS. 4.76) olup tercih aralığı 1 ila 18 arasındadır. Türkiye genelinde toplum tarafından sosyal hizmet mesleğinin geniş oranda tanındığını söylemek güç olsa da, bulgular öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilinçli ve istekli olarak sosyal hizmet bölümünü tercih ettiklerini düşündürmektedir.

Tablo 2'de stresle başetme tarzları ölçeği alt ölçek puan ortalamalarının

dağılımı görülmektedir. Katılımcıların kullandıklarını ifade ettikleri başetme tarzları en çok kullanılanı en az kullanılanı doğru sıralandığında, kendine güvenli, sosyal destek arayan ve iyimser yaklaşımdaki olumlu başetme tarzları öncelikli olarak görülmektedir. Bunları olumsuz içerikteki, çaresiz ve boyun eğici başetme tarzları izliyor olsa da bu başetme tarzlarının düşük ortalamalara sahip oldukları, diğer ifadeyle daha az tercih edildikleri görülmüştür.

Yaşın yanı sıra öğrenim görülen yıl ile başetme tarzları arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 3'te verilmiştir. Testlerin tümü yüzde beş önem düzeyinde yapılmıştır. Yaş bağımsız değişkeni ile öğrenim görülen yıl arasında anlamlı pozitif korelasyon bulunmuş olması yaşın artmasıyla öğrenim görülen yılın arttığını göstermektedir. Dikkat çekici olarak, katılımcıların yaşı ile sosyal destek arayışı, çaresiz ve boyun eğici tarz arasında negatif yönde güçlü korelasyonlar bulunmuştur. Öğrencinin yaşı arttıkça olumlu bir başetme tarzı olan sosyal destek arayışı azalmaktadır. Benzer biçimde olumsuz başetme tarzları olan çaresizlik ve boyun eğici tarz da yaş artarken azalma göstermiştir.

Öğrenim görülen yılın artışı sosyal hizmet öğrencisinin bilgi, değer ve beceri repertuarının geliştiğine işaret

Tablo 2. Katılımcıların Stresle Başetme Tarzlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N=362).

Değişkenler	X (SS)	Aralık
Kendine Güvenli	2.09 (0.48)	0-3
Sosyal Destek Arayan	2.05 (0.54)	0-3
İyimser	1.77 (0.55)	0-3
Çaresiz	1.15 (0.47)	0-3
Boyun Eğici	0.65 (0.45)	0-2.3

Tablo 3. Yaş, Öğrenim Yılı ve Başetme Tarzları Arasındaki Korelasyonlar (N= 362).

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
Yaş (1)	1	.489**	.008	-.166**	-.033	-.117*	-.171**
Öğrenim Görülen Yıl (2)		1	.043	-.132*	-.104*	-.05	-.038
Kendine Güvenli (3)			1	.223**	.646**	-.304**	-.338**
Sosyal Destek Arayan (4)				1	.065	-.015	-.098
İyimser (5)					1	-.310**	-.185**
Çaresiz (6)						1	.488**
Boyun Eğici (7)							1

*p<.05; **p<.01

etmektedir. Aynı zamanda psiko-sosyal ve bedensel gelişim de yaşanmaktadır. Yaş değişkeninde olduğu gibi, öğrenim yılıyla sosyal destek arayışı arasında güçlü negatif korelasyon belirlenmiştir. Öğrencilerin yaşlarıyla birlikte öğrenim yılları artarken sosyal destek arayışlarının azalması söz konusudur. Ayrıca öğrenim yılıyla iyimser tarz başetme arasında anlamlı negatif korelasyon görülmüş olması, öğrencilerin mezuniyete yaklaştıkça iyimser başetmeyi daha az kullandıklarına işaret etmektedir.

Katılımcılar tarafından en çok kullanılan üç olumlu başetme tarzı olan kendine güvenli tarz, sosyal destek arayışı ve iyimser tarz arasında güçlü pozitif korelasyonlar görülmüştür. Birey kendine güvenli tarzda başettiği ölçüde iyimser tarzda başetme ve sosyal destek arayışı artmaktadır. Benzer biçimde, olumsuz başetme tarzları olan çaresiz ve boyun eğici başetme yolları arasında da güçlü pozitif korelasyonlar belirlenmiştir. Beklenen ve tutarlı bulgular olarak, hem kendine güvenli hem de iyimser tarzdaki olumlu başetme ile çaresiz ve boyun eğici olumsuz başetme tarzları arasında anlamlı negatif korelasyonlar saptanmıştır. Kendine güvenli ve iyimser tarzda başetme yolları kullanan katılımcılar daha az sıklıkta çaresiz ve boyun eğici tarzdaki başetmeye başvurumaktadırlar.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden cinsiyet ile öğrenciler tarafından kullanılan başetme tarzları arasındaki farkın anlamlılığını gösteren t testi sonuçları Tablo 4'te görülmektedir. Hem kendine güvenli hem de boyun eğici başetme tarzları ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ne var ki, kadınlar erkeklere göre daha çok sosyal destek arayışına girmiş olsa da, daha çok çaresiz başetme tarzına başvurmakta ve erkeklerden daha az iyimser başetme tarzı kullanmaktadırlar. Buna göre, erkeklerin olumlu bir başetme tarzı olan iyimserliği daha çok kullandıkları görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerden eğitim süreci içinde yaşadıkları çeşitli sorunları tanımlamaları istenmiştir. Bulgular Tablo 5'te görülmektedir. Öğrencilerin yarıya yakını ekonomik sorunlar ve sağlık sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunları çoktan aza doğru, kişilerarası iletişim sorunları, akademik sorunlar, aile ve arkadaş ilişkileriyle ilgili sorunlar izlemiştir.

Tablo 6'da öğrencilerin yaşadıklarını ifade ettikleri durumsal sorunlarla, kullandıkları başetme tarzları arasındaki ilişkiler verilmiştir. t testi değişkenler arasındaki farkın anlamlılığını göstermiştir. Kendine güvenli başetme tarzına başvurma

Tablo 4. Başetme Tarzlarının Kullanımında Cinsiyet Farkları (N= 362).

Değişkenler	Cinsiyet	N	X	SS	t
Kendine Güvenli	Kadın	194	2.09	.47	-.037
	Erkek	168	2.09	.50	
Sosyal Destek Arayan	Kadın	194	2.16	.52	4.152***
	Erkek	168	1.93	.56	
İyimser	Kadın	194	1.71	.56	-2.496**
	Erkek	168	1.85	.53	
Çaresiz	Kadın	194	1.20	.50	1.987*
	Erkek	168	1.10	.43	
Boyun Eğici	Kadın	194	.64	.43	-.578
	Erkek	168	.67	.48	

* p<.05; **p<.01; ***p<.001

ile kişilerarası iletişim sorunları, akademik sorunlar ve aile ilişkileri arasında negatif yönde anlamlı farklar bulunmuştur. İletişimsel, akademik ve aile ilişkileri bağlamında herhangi bir sorun yaşamadığını belirten öğrenciler daha çok kendine güvenli başetme tarzı kullanmaktadır. Bununla birlikte, iyimser başetme tarzı ile kişilerarası iletişim, ekonomik, sağlık, aile ve arkadaş ilişkileri bağlamındaki sorunlar arasında negatif yönde anlamlı farklar bulunmuştur. İyimser başetme tarzını kullanan öğrenciler, kendine güvenli başetmeye benzer biçimde, iletişimsel, ekonomik, sağlık, aile ve arkadaş ilişkileri bağlamında sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Çeşitli durumsal sorunlar ile olumsuz bir başetme tarzı olan çaresiz başetme arasında pozitif yönde anlamlı farklar bulunmuştur. Çaresiz başetme tarzı kullanan sosyal hizmet öğrencilerinin aynı zamanda iletişimsel, akademik, aile ve arkadaş bağlamında sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Boyun eğici başetme tarzı ile yalnızca aile ilişkileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile ilişkilerinde sorunlar yaşadığını ifade eden öğrenciler daha çok boyun eğici başetme tarzı kullanmaktadır. Olumlu başetme tarzları olan kendine güvenli ve iyimser başetmeyle sorunlar arasında pozitif, olumsuz başetme tarzları olan çaresiz ve boyun eğici başetmeyle

Tablo 5. Öğrencilerin Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Çeşitli Durumsal Sorunlar (Çoklu Yanıt)

Durumsal Sorunlar	Sayı	Yüzde
Ekonomik Sorunlar	173	47.7
Sağlık Sorunları	142	39.1
Kişilerarası İletişim Sorunları	127	35
Akademik Sorunlar	117	32.2
Aile İlişkileriyle İlgili Sorunlar	100	27.5
Arkadaş İlişkileriyle İlgili Sorunlar	96	26.4

Tablo 6. Çeşitli Durumsal Sorunlar ve Başetme Tarzları Arasındaki Anlamlı İlişkiler (N= 362).

Başetme Tarzları	Durumsal Sorunlar	N	X	SS	t
Kişilerarası İletişim Sorunları Yaşama					
Kendine Güvenli	Yaşıyor	127	1.94	.52	-4.408***
	Yaşamıyor	235	2.17	.44	
İyimser	Yaşıyor	127	1.63	.57	-3.527***
	Yaşamıyor	235	1.84	.52	
Çaresiz	Yaşıyor	127	1.27	.49	3.712***
	Yaşamıyor	235	1.09	.44	
Akademik Sorunlar Yaşama					
Kendine Güvenli	Yaşıyor	117	1.99	.49	-2.719**
	Yaşamıyor	245	2.13	.47	
Çaresiz	Yaşıyor	117	1.27	.51	3.243**
	Yaşamıyor	245	1.10	.43	
Ekonomik Sorunlar Yaşama					
İyimser	Yaşıyor	172	1.71	.55	-2.063*
	Yaşamıyor	190	1.82	.55	
Sağlık Sorunları Yaşama					
İyimser	Yaşıyor	142	1.68	.58	-2.392*
	Yaşamıyor	220	1.82	.52	
Aile İlişkileriyle İlgili Sorunlar Yaşama					
Kendine Güvenli	Yaşıyor	85	1.99	.51	-1.993*
	Yaşamıyor	277	2.11	.47	
İyimser	Yaşıyor	85	1.60	.60	-3.357**
	Yaşamıyor	277	1.82	.52	
Çaresiz	Yaşıyor	85	1.31	.50	3.594***
	Yaşamıyor	277	1.10	.44	
Boyun Eğici	Yaşıyor	85	.74	.46	2.034*
	Yaşamıyor	277	.62	.44	
Arkadaş İlişkileriyle İlgili Sorunlar Yaşama					
İyimser	Yaşıyor	96	1.67	.55	-2.086*
	Yaşamıyor	266	1.80	.54	
Çaresiz	Yaşıyor	96	1.28	.50	3.058**
	Yaşamıyor	266	1.11	.45	

* p<.05; **p<.01; ***p<.001

sorunlar arasında negatif ve anlamlı ilişkiler saptanmış olması, araştırma uygulamasının tutarlılığına bir kanıttır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada sosyal hizmet öğrencilerinin stresle başetmede kullandıkları sorun odaklı ve duygu odaklı ya da olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılan başetme tarzları incelenmiştir. Kullanılan başetme tarzları, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve ifade ettikleri bazı sorunları ile karşılaştırılmıştır. Araştırmada elde edilen sosyo-demografik bulgular Türkiye'nin genel demografik profiline benzerlik göstermektedir. Elde edilen tanıtıcı bulgulardan yola çıkarak, katılımcıların orta ve altı sosyo-ekonomik düzeyde oldukları düşünülmektedir. Çalışmanın tanıtıcı bulguları, Özdemir'in (2005), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileriyle yaptığı araştırmanın bulgularıyla tutarlıdır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun stresli durumlar karşısında en çok sorun odaklı ve olumlu başetme tarzları kullandıkları, duygu odaklı ve olumsuz başetmenin ise daha az sıklıkta kullanıldığı görülmüştür. Bireysel ve toplumsal sorunların çözümü odaklı bir meslek olan sosyal hizmet üzerine eğitim alan araştırma grubunda bu beklenen bir bulgudur. Başetme kuramcıları da (Carver, 1997; Coyne ve diğ., 1981) aktif başetme araçlarının kullanımının uyuma daha çok hizmet ettiğini sıklıkla vurgulamaktadır. Şahin ve Durak (1995, s.70), daha çok psikolojik semptom gösteren kişilerin daha çok duygu odaklı başetme tarzları kullanırken, daha az psikolojik semptom gösteren kişilerin ise daha çok sorun odaklı başetme tarzları kullandıklarını saptamışlardır. Şu halde, araştırmamıza katılanlar tarafından sorun odaklı başetme

tarzlarının daha sık kullanılıyor oluşu, sosyal hizmet lisans öğrencilerinin genelde daha az psikolojik semptom gösterdiğini düşündürmüştür. Zira sorun odaklı başetme stratejilerinin kullanım sıklığı ile olumlu kişilik özellikleri de birbiriyle bağlantılıdır. Palancı'ya (2000) göre iyimser kişilik özelliklerine sahip bireyler sorun odaklı başetme stratejilerine daha çok başvururken, kötümser kişilik özelliklerine sahip bireyler sorundan uzaklaşma olanağı sağlayan duygu odaklı başetme stratejilerine yönelmektedirler.

Paralel olarak, yaşın ve öğrenim görülen yılın artışıyla duygu odaklı ya da olumsuz başetme tarzlarının kullanımının daha çok azaldığı da görülmüştür. Bu durum eğitimin başetme yeteneğini artırdığına ilişkin görüşü güçlendirmiştir. Başetme tarzlarına ilişkin bulgular, bir diğer insani hizmet alanı olan sağlıkla bağlantılı, tıp öğrencileri ve sağlık yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmanın bulgularına benzerlik göstermektedir. Kaya ve diğ. (2007) her iki grupta en çok kullanılan başetme tarzını kendine güvenli yaklaşım olarak bulurken, bu çalışmada olduğu gibi en az kullanılan tarz boyun eğici başetme olmuştur. Şen'in (2005) Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerini kapsayan çalışmasında da en çok kullanılan en az kullanılan doğru sırasıyla; kendine güvenli, sosyal destek arayan, iyimser, çaresiz ve boyun eğici başetme tarzlarının kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca, Renk ve Creasey'nin (2003) başetme konulu araştırmasında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, sorun ya da duygu odaklı başetme ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmamakla birlikte, yaş arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Yaş arttıkça sorun odaklı başetmeye yönelimin arttığı görülmüştür.

Çalışmamızda kadınlar ve erkekler arasında başetme tarzları kullanımında belirgin bir farklılık olmayıp, iki toplumsal cinsiyetten birisinin sorun odaklı ya da duygu odaklı başetme tarzlarına daha çok başvurduğunu belirtmek güçtür. Her iki cinsiyetten katılımcılar eşit ve yüksek oranda sorun odaklı bir başetme tarzı olan kendine güvenli yaklaşımı kullanmışlardır. Bununla birlikte, kadınların en çok sosyal destek arayan aktif tarzı kullanırken, erkeklerin ise iyimser tarzı kadınlardan daha sık kullandıkları görülmüştür. Kadınlar yalnızca, erkeklerden anlamlı bir farkla duygu odaklı başetme tarzı olan çaresiz yaklaşıma daha çok başvurmuşlardır. Şahin ve Durak (1995) tarafından yapılan ve yaşları 14-45 arası kişilerin yer aldığı çalışmada kadınların sosyal destek arayan tarz başetmeyi erkeklere göre daha sık kullandıkları görülmüştür. Kadın katılımcılar sosyal desteği erkeklere oranla daha çok kullanırken, erkek katılımcılar da iyimserliğe kadınlara oranla daha sık başvurmuşlardır. Dolayısıyla onların çalışmasında da sorun veya duygu odaklı başetme tarzlarında toplumsal cinsiyet farkı görülmemiştir. ABD'de sosyal hizmet eğitimi alan uluslararası öğrencilerle yapılan bir araştırmanın sonuçları bu çalışmayla benzerlik göstermiştir (Chun ve Poole, 2009). Öğrenciler üzerlerinde stres yaratan beş temel kaynağı şöyle sıralamıştır: akademik sorunlar, finansal güçlükler, kültürel engeller, psikolojik sorunlar ve ailevi kaygılar. Bu stres kaynakları ile başetmede fiziksel başetme, sorun çözme, sosyal destek ve eğlenceye temel başetme stratejileri olarak başvurmuşlardır.

Araştırmamız kapsamında öğrencilerden çeşitli güncel sorunlarını da tanımlamaları istenmiştir. Sıralanan sorunların başında ekonomik sorunlar yer almıştır.

Önceden belirtildiği gibi, öğrencilerin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldikleri ve herhangi bir işte çalışmadıkları düşünüldüğünde ekonominin ilk sıradaki sorun olması şaşırtıcı değildir. Fakat dikkat çekici biçimde öğrenciler ikinci temel sorun olarak sağlık sorunlarını sıralamışlardır. Bu sorunların ayrıntılı biçimde aydınlatılması ve üniversite mediko-sosyal merkezlerinin işlevselliği bu aşamada önem ve gereklilik kazanmaktadır. Öğrencilerin sağlık sorunları içinde ruh sağlığıyla ilgili şikâyetlerin bulunması da olasıdır. Özdel ve diğ. (2002) tarafından yapılan çalışmada, aileden ayrılma, yeni çevre ve arkadaş edinme, kimi zamanlarda yalnız kalma ve gelecek kaygılarıyla bağlantılı olarak üniversite gençlerinde önemli oranda depresif belirtiler görülmüştür. Öğrenciler her ne kadar akademik, aile ve arkadaşlarla iletişim konularında sorunları olduğunu da belirtmiş olsalar da bu sorunlar katılımcıların ancak üçte biri ve azı oranında kişi tarafından belirtilmiştir. Bu çalışmada katılımcıların sosyal çevrelerinde yer alan kişilerle iletişim bağlamında sorun yaşadıkları (%35) saptanmıştır. Bu saptamaya ulaşan bir diğer çalışmayı Armağan (2004) yapmıştır. Araştırmada gençlerin üçte birinin, hem kendi kuşaklarıyla hem de kendilerinden yaşlı kuşaklarla sağlıklı iletişim kurmada sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin durumsal sorunları ile başetme tarzları arasında bazı anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Sorun odaklı ve olumlu başetme tarzları olan kendine güvenli ve iyimser başetmenin kullanımını arttıkça kişilerarası iletişim, ekonomik, sağlık, aile ve arkadaş ilişkileri bağlamındaki sorunların azaldığı gözlenmiştir. Diğer ifadeyle, sorun odaklı başetme tarzlarının kullanımı

öğrencilerin durumsal sorunlarının çözümlenmesine katkı vermektedir. Duygu odaklı ve olumsuz başetme tarzı olan çaresiz ve boyun eğici başetme ile durumsal sorunlar arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Diğer ifadeyle, öğrencilerin duygu odaklı başetme tarzlarına başvurması durumsal sorunlarının azalmasına değil artmasına hizmet etmektedir. Artış gösteren bu sorunlar, çaresiz başetme tarzının kullanımında, iletişimsel, akademik, aile ve arkadaş ilişkilerindeki sorunlardır. Boyun eğici başetme tarzının kullanımı ise aile ilişkilerindeki sorunların artışına etki etmektedir.

SONUÇ

Çalışmanın seçkisiz olmayan örnekleme nedeniyle, elde edilen sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Bu çalışmada, gerçek dünyayı zamanın belirli bir anında inceleyen kesitsel tasarım kullanılmıştır. Bu tasarım, sosyal hizmet öğrencilerinin kullandıkları başetme tarzlarında ve ifade ettikleri bazı sorunlarındaki boylamsal değişimleri ve dalgalanmaları incelememektedir. Dolayısıyla, sosyal hizmet öğrencilerinin psiko-sosyal, eğitimsel sorunlarının yanı sıra kullandıkları başetme tarzlarını araştıran boylamsal çalışmalara gereksinim vardır. Ayrıca öğrencilerin aktif ve olumlu başetme tarzlarını daha sık olarak kullanmalarını sağlayan psiko-sosyal müdahalelerin hem geliştirilmesi hem de incelenmesi gereklidir. Başetme tarzlarının yanı sıra daha ayrıntılı olarak hangi başetme stratejilerinin (sorun ve duygu odaklı stratejiler, örn. planlama, zihinsel boşverme, duygusal aktarım vd.) sosyal hizmet öğrencileri tarafından kullanıldığının ortaya konulması öğrencilere yönelik interdisipliner psiko-sosyal destek

uygulamalarının içeriğini belirlemede yardımcı olacaktır. Öğrencilere sağlık hizmeti veren üniversite mediko-sosyal merkezlerinin rol ve işlevlerinin geliştirilmesinde yarar vardır. Bu merkezlerde yalnızca biyo-medikal yaklaşıma dayalı tanı ve tedavi uygulamaları değil aynı zamanda sosyal modele dayalı koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri de verilmelidir. Merkezlerde sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra psikologların ve halk sağlığı profesyonellerinin işbirliğine dayalı çalışması sağlık hizmetlerinde sosyal modeli hayata geçirecektir.

Araştırmaya katılan sosyal hizmet lisans öğrencilerinin ağırlıklı olarak çeşitli streslere karşı sorun odaklı ve olumlu başetme tarzları kullanıyor olmaları, bunu daha düşük oranda kullanımla duygu odaklı ve olumsuz başetme tarzlarının izliyor olması dikkat çekici bir sonuçtur. Bu sonuç, sosyal hizmet eğitiminin öğrencinin başetme yeteneğini artırdığı ve öz farkındalığını geliştirdiğine ilişkin genel görüşü beslemiştir. Yine de yazarlar, sosyal hizmet müfredat programlarına stres yaratan durumlar, tükenmişlik ve stresle başetme konularında sosyal hizmet öğrencilerini destekleyen dersler veya konular eklemek gerektiğini savunmaktadır. Zira yazarların deneyimlerine göre, öğrenciler özellikle alan çalışması derslerini alırken, sosyal hizmet uygulaması yaptıkları ortamlarda önemli stresörlerle karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla, etkili ve verimli hizmet sunumu için stresle başetme bilgisine mezun olmadan önce de gereksinim duyulmaktadır. Son olarak belirtmek gerekir ki, stres olgusunu ve stresle başetme konusunu sosyal hizmet öğrencilerinin penceresinden inceleyecek seçkisiz kontrol denemesi türünde çalışmalara daha çok gereksinim vardır.

KAYNAKÇA

- Abouserie, R. (1994). Sources and Levels of Stress in Relation to Locus of Control and Self Esteem in University Students. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 14(3), 323-330.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2002). Stres ve Başa-
şıkma Yolları, İstanbul: 21.baskı, Remzi
Kitabevi
- Bride, B. E. (2007). Prevalence of Sec-
ondary Traumatic Stress among Social Wor-
kers. *Social Work*, 52, 63-70.
- Carver, C. S. (1997). You want to measure
coping but your protocol's too long: Con-
sider the brief COPE. *International Journal of
Behavioral Medicine*, 4, 92-100.
- Carver, C. S., Pozo, C., Harris, S. D., Norie-
ga, V., Scheier, M. F., Robinson, D. S. ve Di-
ğerleri (1993). How coping mediates the ef-
fect of optimism on distress - a study of wo-
men with early-stage breast-cancer. *Journal
of Personality and Social Psychology*,
65(2), 375-390.
- Carver, C. S. ve Scheier, M. E. (1994). Si-
tuational coping and coping dispositions in
a stressful transaction. *Journal of Person-
ality and Social Psychology*, 66(1), 184-195.
- Coyne, J.C., Aldwin, C., Lazarus, R.S.
(1981). Depression and Coping in Stressful
Episodes. *Journal of Abnormal Psychology*,
90, 439-447.
- Chun, J. ve Poole, D. L. (2009). "Concep-
tualizing Stress and Coping Strategies of
Korean Social Work Students in the United
States: A Concept Mapping Application",
Journal of Teaching in Social Work, 29:1-17.
- İşıkhan, V. (2007). Work stress of social
work managers in Turkey. 3rd Cell stress
Society International Congress on Stress
responses in Biology and Medicine and 2nd
World Conference of Stress, Book of Ab-
stracts, 23-26 August, Budapest, s.464.
- Kaya, M., Genç, M., Kaya, B. ve Pehlivan, E.
(2007). Tıp Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu
Öğrencilerinde Depresif Belirti Yaygınlığı,
Stresle Başaşıkma Tarzları ve Etkileyen
Faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(2),
137-146.
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984).
Stress, Appraisal, and Coping. New York:
Springer.
- Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O. ve Oğuz-
hanoğlu, N.K. (2002). Üniversite Öğrenci-
lerinde Depresif Belirtiler ve Sosyodemog-
rafik Özelliklerle İlişkisi, *Anadolu Psikiyatri
Dergisi*, 3(3), 155-.
- Palancı, M. (2000). Algılanan Kontrol Dü-
zeyine Bağlı Olarak Farklılaşan Stresle Ba-
şetme Davranışları, Trabzon, Karadeniz
Teknik Üniversitesi, yayınlanmamış yüksek
lisans tezi.
- Peker, I., Alkurt, M. T., Usta, M. G., & Turk-
bay, T. (2009). The evaluation of perceived
sources of stress and stress levels among
Turkish dental students. *Int Dent J*, 59(2),
103-111.
- Renk, K. ve Creasey, G. (2003). The rela-
tionship of gender, gender identity, and co-
ping strategies in late adolescents, *Journal
of Adolescence*, 26(3), 159-168.
- Özdemir, U. (2005). Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencileri-
nin Üniversite ve Okula Yönelik İhtiyaç ve
Beklentilerinin Değerlendirilmesi. *Toplum
ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 107-120.
- Steiner, H., Erickson, S. J., Hernandez,
N.L. ve diğ. (2002) Coping styles as cor-
relates of health in high school students. *J
Adolesc Health*, 30, 326-335.
- Şahin, N.H. ve Durak, A. (1995). Stresle
Başetme Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğren-
cileri İçin Uyarlanması, *Türk Psikoloji Dergi-
si*, 10 (34), 56-73.
- Şen, S. (2005). The Relationship between
Coping, Dimensions of Perfectionism, Per-
ceived Intensity of Life Events and Depres-
sive Symptoms in Boğaziçi University Stu-
dents: "A Test of Cognitive Model of Dep-
ression", İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi,
Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.